

TADEUSZ WŁOCZKOWSKI – BOHATER WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ 1920 R. Z SIERPCA

Abstrakt

Tadeusz Włoczkowski brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, wyróżniając się w sierpniu 1920 r. w czasie ewakuacji grupy ochotników z Sierpca oraz podczas walk na przedmościu włocławskim pod wsią Złowody. Za tę postawę w 1921 r. został odznaczony Krzyżem za Męstwo i Odwagę 206 ochotniczego pułku piechoty oraz Krzyżem Walecznych.

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka 1920 r., Sierpiec, Włocławek, Tadeusz Włoczkowski

W relacji prasowej z wizyty J. Piłsudskiego w Płocku 10 kwietnia 1921 r. i uroczystości odznaczania obrońców Płocka wśród uhonorowanych Krzyżem Walecznych wymieniony został Tadeusz Włoczkowski z Sierpca, mimo że nie należał do obrońców miasta 18-19 sierpnia 1920 r.¹ Na jednym ze zdjęć z tej uroczystości widzimy cywila, któremu J. Piłsudski przypina odznaczenie. Cywilnych obrońców Płocka, odznaczonych Krzyżem Walecznych było zaledwie kilku, można więc spróbować określić personalia mężczyzny ze zdjęcia. W grę wchodzi Tadeusz Włoczkowski, poseł Karol Mierzejewski lub członek Straży Obywatelskiej w Płocku Wacław Dobiszewski². Karol Mierzejewski w 1921 r. miał 42 lata i grzywkę zaczesywał na lewą stronę, Wacław Dobiszewski miał 36 lat, a mężczyzna na zdjęciu jest wyraźnie starszy, więc może to być Tadeusz Włoczkowski.

Krzyż Walecznych nie był pierwszym jego odznaczeniem. 20 marca 1921 r. odznaczony został Krzyżem za Męstwo i Odwagę 206 Ochotniczego Pułku Piechoty Armii Ochotniczej i Obrony Płocka. Krzyż ustanowiony przez dowództwo 206 ochotniczego pułku piechoty, w grudniu 1920 r. został zatwierdzony przez ministra spraw wojskowych gen. Kazimierza Sosnkowskiego. W skład kapituły Krzyża weszli: płk Józef Lewszecki - były dowódca Grupy Dolnej Wisły i odcinka „Włocławek”, kpt. Henryk Bigoszt - były

organizator i dowódca 206 ochotniczego pułku piechoty w likwidacji, Ksawery Cygański – były komendant Straży Obywatelskiej w Płocku, mjr Janusz Mościcki – były dowódca przedmościa płockiego i rtm. Edward Czuruk – były dowódca 5 plutonu żandarmerii wojskowej³.

Według § 1 statutu „Krzyż za męstwo i odwagę A.O. 206 p. p. ustanawia się celem odznaczenia i zachowania w trwałej pamięci potomności wybitnych czynów męstwa i odwagi, wykazanych w boju w czasie najkrytyczniejszego najścia przez bolszewików Polski w sierpniu 1920 r.”.

W § 2 statutu dokładnie określono wygląd krzyża i kolor wstążki: „Pamiątkową odznakę krzyża za męstwo i odwagę A.O. 206 p. p. stanowi krzyż równoramienny z metalu złotanego; w środku zewnętrznej strony krzyża w białej emalii wyrobiony orzeł otoczony wieńcem listkowym z zielonej emalii.

Na odwrotnej stronie krzyża, we środku w monogramie litery A. O. i rozłożony napis »za męstwo i odwagę«. W dolnym ramieniu krzyża napis 206 p. p., w górnym numer krzyża odpowiadający numerowi legitymacji.

Odznakę powyższą nosi się na wstążce zielonej z białymi wzdłuż jej brzegów prążkami na lewej piersi, po wszystkich odznakach orderów państwowych”.

W § 3 określano, kto miał prawo otrzymać odznaczenie: „Krzyż powyższy otrzymują jednorazowo osoby, które bądź wyróżniły się czynem męstwa i odwagi w boju na odcinku b. D-twa Dolnej Wisły (Chabry⁴ – Wyszogród) pośrednio lub bezpośrednio,

¹ Kamo [Konstanty Modliński], *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki”, nr 82 z 12 kwietnia 1921, s. 2; także: T. Świecki, F. Wybułt, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 365; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918-1939*, Płock 2008, s. 68; tenże, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015, s. 185.

² Inny z cywili, odznaczonych Krzyżem Walecznych – Tadeusz Świecki został zidentyfikowany na známym zdjęciu w towarzystwie M. Rościszewskiej, J. Kaczmarskiego i T. Jeziorowskiego.

³ *Nasi bohaterowie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 64 z 19 marca, s. 3; *Chwała Mazowsza Płockiego. Rozdanie „Krzyża za męstwo i odwagę”*, „Kurier Płocki” 1921, nr 69 z 25 marca, s. 2; K. J. Waluś, J. H. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 33.

⁴ Pomyłka – powinno być Chrapy.

Fot. 1. J. Piłsudski odznacza cywila 10 kwietnia 1921 r. w Płocku. Czy jest to Tadeusz Włoczkowski? (Fot. ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie)

tj. w szeregu lub jako bezpośredni D-cy, wchodzący w skład 206 p. p. i obrońcy Płocka, bądź też w wyraźny i wybitny sposób z nimi współdziałali”.

W kolejnych paragrafach określano zasady dziedziczenia Krzyża przez najstarszych członków rodziny odznaczonego oraz przypadki pozbawienia odznaczonych prawa do jego noszenia. Prawo do nadawania Krzyża przyznawała sobie kapituła w wymienionym już składzie uzupełnionym przez dokooptowanie niektórych odznaczonych⁵.

Zgodnie z tymi zasadami kapituła przyznała 42 krzyże. Wśród odznaczonych przeważali obrońcy Płocka z sierpnia 1920 r., ale byli też obrońcy przedmościa włocławskiego i ziemi dobrzyńskiej. 19 marca 1921 r. do Płocka przyjechali członkowie kapituły Krzyża: mjr Janusz Mościcki, kpt. Henryk Bigoszt i rtm. Edward Czuruk. Dekoracja przewidziana była na niedzielę 20 marca 1921 r. Rano na uroczystym posiedzeniu Rady Miejskiej dokonano symbolicznego odznaczenia miasta Płocka, potem w kaplicy II Gimnazjum Męskiego członkowie kapituły odznaczyli grupę obrońców Płocka, po nich w I Gimnazjum Żeńskim odznaczono jej dyrektorkę Marcelinę Rościszewską i sztandar oddziału płockiego Polskiego

⁵ *Chwała Mazowska Płockiego...*, s. 1–2; K.J. Waluś, J.H. Waluś, dz. cyt., s. 35.

Towarzystwa Czerwonego Krzyża. Ostatnią grupę uhonorowanych odznaczono wieczorem w budynku starostwa⁶.

Dokładną listę odznaczonych kpt. H. Bigoszt odczytał w czasie uroczystości w II Gimnazjum Męskim. Tadeuszowi Włoczkowskiemu⁷ przyznano Krzyż nr 18 „za bitwę pod Złymi Wodami⁸ i obronę przyczółka mostowego” we Włocławku⁹. Nie wiadomo dokładnie gdzie T. Włoczkowski został odznaczony. Zapewne było to w czasie głównej uroczystości w II Gimnazjum Męskim, ewentualnie w starostwie. Niestety, w relacji prasowej nie ma dokładniejszej charakterystyki czynów, za które odznaczono wymienione tam osoby i instytucje.

Wyjaśnia to dopiero zachowany wniosek odznaczeniowy na Krzyż Walecznych. 21 sierpnia 1920 r. kpt. H. Bigoszt wystawił T. Włoczkowskiemu zaświadczenie „celem odznaczenia za czyny bojowe”, w którym czytamy: „[...] niniejszym jako p. o D-cy Odcinka Obrony Włocławka stwierdzam, że och. Tadeusz Włoczkowski brał udział w walkach 206 och. p. p., a pod Chełmicą i Złemi Wodami¹⁰ brawurowym swym zachowaniem się dodał męstwa i odwagi swym towarzyszom broni, przez co oddział już otoczony przez bolszewików, kontratakami rozbił nieprzyjaciela i umożliwił przesunięcie się oddziałów na teren odcinka przyczółka mostowego. Powyższe zaświadczenie wydaje D-two pułku dla celów odznaczenia za waleczność och. Tadeusza Włoczkowskiego”¹¹.

⁶ Archiwum Państwowe w Płocku, akta miasta Płocka, sygn. 22 087, protokół z LVI posiedzenia Rady Miejskiej miasta Płocka z 20 marca 1921 r.; *Baczność, Obrońcy Płocka. Zawiadomienie!*, „Kurier Płocki” 1921, nr 65 z 20 marca, s. 3; *Chwała Mazowska Płockiego...*, s. 1; K.J. Waluś, J.H. Waluś, dz. cyt., s. 31–33; G. Gołębiowski, *Obrona Płocka...*, s. 183.

⁷ W relacji prasowej występuje jako Włoczkowski, co powtórzyli pp. Walusiowie. Z kolei Mirosław Krajewski, a za nim Norbert Woźniak przekreślili jego nazwisko na Włocławski [M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w cieniu czerwonej gwiazdy. Rok 1920*, Rypin 2010, s. 128; N. Woźniak, *Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11–23 sierpnia 1920 roku)*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 32, s.266].

⁸ Powinno być – Złowodami. Miejscowość leży ok. 10 km na północny-wschód od Włocławka między Chełmicą Dużą a Wielgiem, współcześnie w gm. Wielgie, pow. lipnowski. PP. Walusiowie powtórzyli za artykułem – Złe Wody, M. Krajewski i N. Woźniak podali jeszcze bardziej przekreśloną nazwę – Złote Wody. Być może w 1920 r. używano nazwy Złe Wody, aczkolwiek na mapie Wojskowego Instytutu Geograficznego z 1930 r. (arkusz Włocławek, nr P38 S28 – Internet <http://igrek.amzp.pl>) występują Złowody.

⁹ *Chwała Mazowska Płockiego...*, s. 2; *Sprostowanie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 70 z 26 marca, s. 3; K.J. Waluś, J.H. Waluś, dz. cyt., s.32–33.

¹⁰ Powinno być Złowodami, zob. przypis nr 8.

¹¹ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), akta odznaczeniowe T. Włoczkowskiego, sygn. KW – W/134, zaświadczenie kpt. H. Bigosza, datowane Leszno,

We wniosku odznaczeniowym na Krzyż Walecznych, wystawionym 26 stycznia 1921 r. kpt. Henryk Bigoszt bardziej szczegółowo opisuje chwalebne czyny T. Włoczkowskiego. Dowiadujemy się z niego, że „ochotn. Włoczkowski Tadeusz lat 53 –

1) biorąc czynny udział w formowaniu i werbunku ochotników przy najściu Sierpca przez bolszewików, męstwem swym i odwagą wyprowadził oddział nieuzbrojonych ochotników z Sierpca, następnie przykładem osobistej odwagi, zbierając rozproszonych i uciekających żołnierzy cofającego się frontu, zdołał wstrzymać najazd bolszewików i ich co do siły i frontu polskiego zdezorientować.

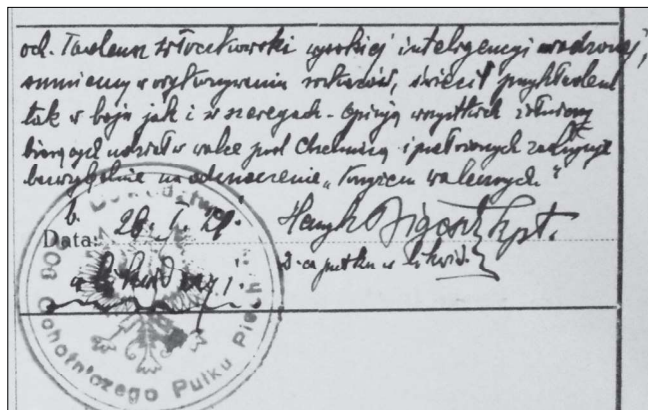
2) w walkach na przyczółku mostowym Włocławek, następnie pod Chełmicą i Złemi Wodami¹², gdy oddział wraz z ppor. [Stanisławem] Szeligowskim niemal został otoczony i zachwiał się w swej postawie obronnej, wówczas och. Włoczkowski porwał się osobiście z karabinem w rękę na przeważający i otaczający już oddział konnych bolszewików. Przykładem tym i zręcznym manewrem okrzyków powstrzymał akcję nieprzyjaciela i następnie porwał za sobą całą linię tyralierską. Rezultatem czynu och. Włoczkowskiego było nie tylko uwolnienie oddziału już otoczonego, lecz także porażka nieprzyjaciela. Przez cały czas walk och. Włoczkowski zawsze pierwszym przykładem i męstwem w trudnych sytuacjach okazał wyjątkową pogardę śmierci i umiłowanie ojczyzny¹³.

W uzasadnieniu wniosku kpt. Henryk Bigoszt napisał: „och. Tadeusz Włoczkowski wysokiej inteligencji wrodzonej, sumienny w wykonywaniu rozkazów, świecił przykładem tak w boju, jak i w szeregach.

21 sierpnia 1920 r.

¹² Powinno być Złowodami, zob. przypis nr 8.

¹³ CAW, akta odznaczeniowe T. Włoczkowskiego, sygn. KW – W/134, wniosek odznaczeniowy z 26 stycznia 1921 r.

Fot. 2. Opinia kpt. H. Bigoszta o T. Włoczkowskim z wniosku odznaczeniowego (ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego)

Opinią wszystkich żołnierzy biorących udział w walce pod Chełmicą i przełożonych zasługuje bezwzględnie na odznaczenie »Krzyżem Walecznych«¹⁴.

Na podstawie tych świadectw męstwa został mu przyznany Krzyż Walecznych po raz pierwszy 14 lutego 1921 r. rozkazem Naczelnego Dowództwa Nr 8¹⁵. Dekoracja nastąpiła 10 kwietnia 1921 r. w Płocku w czasie wizyty J. Piłsudskiego. Wprawdzie celem przyjazdu naczelnika państwa było odznaczenie miasta i jego obrońców, jednak jak pokazuje przykład T. Włoczkowskiego byli tam też odznaczani oficerowie i żołnierze, którzy walczyli na innych odcinkach, m.in. na przedmościu włocławskim. Na razie nie udało się odnaleźć bliższych informacji o T. Włoczkowskim i jego dalszych losach¹⁶, więc tymczasem warto upowszechniać wiedzę o bohaterskiej postawie dzielnego sierpczanina w sierpniu 1920 r.

¹⁴ Tamże, opinia kpt. H. Bigoszta z 28 stycznia 1921 r.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ W aktach stanu cywilnego parafii sierpeckiej z lat 1866–1870 brak jest aktu urodzenia T. Włoczkowskiego.

Bibliografia

Archiwalia:

Archiwum Państwowe w Płocku, akta miasta Płocka, sygn. 22 087, protokół z LVI posiedzenia Rady Miejskiej miasta Płocka z 20 marca 1921 r.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, akta odznaczeniowe Tadeusza Włoczkowskiego, sygn. KW – W/134

Prasa:

„Kurier Płocki” 1921

Opracowania:

G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015.

G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008.

M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w cieniu czerwonej gwiazdy. Rok 1920*, Rypin 2010.

T. Świecki, F. Wybułt, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.

J. K. Waluś, J. H. Waluś, *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 30–35.

N. Woźniak, *Okupacja bolszewicka w Sierpcu (11–23 sierpnia 1920 roku)*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 32, s. 264–273.

TADEUSZ WŁOCZKOWSKI –
HERO OF THE POLISH-BOLSHEVIK WAR OF 1920
FROM SIERPC

Summary

Tadeusz Włoczkowski took part in the Polish-Bolshevik war, distinguishing himself during the evacuation of a group of volunteers from Sierpc and during fights in the Włocławek suburb near the village of Złowody. For this attitude in 1921, he was awarded the Cross for Bravery and Courage of the 206 volunteer infantry regiment and the Cross of Valor.